

УДК: 351.82

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-1\(43\)-237-262](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-1(43)-237-262)

Писаренко Надія Василівна кандидат економічних наук, завідувач кафедри маркетингу, Академії праці, соціальних відносин і туризму, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-5851-1976>

Кашина Ганна Сергіївна доктор педагогічних наук, завідувач кафедри інтелектуальних систем та цифрових технологій, Академії праці, соціальних відносин і туризму, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-2829-9847>

Бараник Зоя Павлівна доктор економічних наук, професор кафедри статистики, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-9753-4572>

Громоздова Лариса Василівна кандидат економічних наук, професор, професор кафедри регіоналістики і туризму Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-4077-9229>

Ткаченко Яніна Станіславівна кандидат економічних наук, завідувач кафедри фінансів, Академії праці, соціальних відносин і туризму, м. Київ

Рвач Андрій Миколайович аспірант, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-7617-5734>

Косицька Вікторія Юріївна аспірантка, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ, <https://orcid.org/0009-0002-1530-8705>

ЕКОНОМЕТРИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЯК СКЛАДОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА З ЄС

Анотація. У статті визначено вплив форм ТКС на соціально-економічний розвиток польсько-українського транскордонного регіону, розглянуто втілені українською стороною за фінансового сприяння ЄС

проекти ТКС зі створення прикордонної інфраструктури, вирішення окремих соціальних та екологічних проблем. З'ясовано відсутність формування та реалізації ефективно діючих моделей ТКС України, котрі могли б сприяти ефективному соціально-економічному розвитку прикордонних регіонів. Зазначено, що ТКС часто здійснюється без належної підтримки системи державного адміністрування та реалізації принципів субсидіарності і децентралізації, а механізм фінансування ТКС за рахунок коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів практично не функціонує. Для проведення порівняльного дослідження соціально-економічного розвитку та ефективності ТКС в межах ЄС було вивчено співпрацю Любуського воєводства (Польща) та регіону Бранденбург (Німеччина). Визначено Польсько-німецький транскордонний регіон у європейській та вітчизняній регіоналістиці одним із найуспішніших прикладів регіональної політики та транскордонних відносин, і має одні з найдавніших традицій в інституалізації ТКС, які сягають 50-их років ХХ ст. Його територія характеризується відносно нижчим рівнем розвитку транскордонної інфраструктури порівняно з рівнем обох держав та відмінностями у доходах на душу населення між сусідніми регіонами, але у той же час у ньому наявне спільне просторове планування і програмування співпраці. Незважаючи на відносно нижчий рівень соціально-економічного розвитку східнонімецьких федеральних земель в національному порівнянні, їх економічний потенціал потужніший, ніж у західних воєводствах Польщі. Для порівняльного аналізу систем соціально-економічних взаємозв'язків в межах Львівсько-Підкарпатського та Любусько-Бранденбурзького ТКС було здійснено регресійне дослідження на основі базових показників регіонів за 2013-2022 роки. У моделі було розраховано зв'язок показників транскордонної конвергенції (регресії між значеннями ВРП, рівнів безробіття та заробітної плати межуючих регіонів) та ефективність використання ресурсів ТКС (регресії впливу залучених регіоном грантових коштів для розвитку ТКС на зовнішньоторговельний оборот із сусідньою країною і ПІІ із сусідньої країни), а також розраховано інтегральний коефіцієнт (загальне усереднене значення показників R^2) соціально-економічного розвитку ТКС досліджуваних регіонів. За даними проведеного економетричного аналізу, інтегральний коефіцієнт соціально-економічного розвитку ТКС Львівсько-Підкарпатського транскордонного регіону за показниками десятирічного періоду 2013-2022 років виявився низьким і склав 0,18 (середнє значення R^2 показників транскордонної конвергенції становить 0,12, середнє значення R^2 показників впливу грантів 0,27). У той же час, аналогічний інтегральний коефіцієнт соціально-економічного розвитку ТКС Любусько-Бранденбурзького транскордонного регіону склав 0,57 (середнє значення R^2 показників транскордонної

конвергенції 0,64, середнє значення R^2 показників впливу грантів 0,47). Дослідження доводить, що умовах ЄС може відбуватися ефективна транскордонна конвергенція показників соціально-економічного розвитку, і що втілення транскордонних проектів може мати позитивний ефект на зовнішньоторговельний оборот із сусідньою країною, у той час як в умовах ТКС України такого зв'язку не спостерігається.

Ключові слова: модель, моделювання, соціально-економічний розвиток, порівняльний аналіз, механізм, публічне управління, транскордонне співробітництво.

Pysarenko Nadiia Vasylivna Ph.D. (Economics), Associate Professor of the Department of Special Tourism Disciplines, Academy of Labor, Social Relations and Tourism, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0002-5851-1976>

Kashyna Ganna Serhiivna Ph.D. (Pedagogical), Head of the Department of Intellectual Systems and Digital Technologies, Academy of Labor, Social Relations and Tourism, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0002-2829-9847>

Baranyk Zoya Pavlivna Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Statistics of Vadym Hetman Kyiv National University of Economics Kyiv, <https://orcid.org/0000-0002-9753-4572>

Hromozdova Larysa Vasylivna PhD. (Economics), professor, Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0002-4077-9229>

Tkachenko Ianina Stanislavivna Academy of Labor, Social Relationship and Tourism, Chair of Finance, Kyiv,

Rvach Andrii Mykolayovych Graduate student, Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0002-7617-5734>

Kosytska Viktoriia Yuriivna Graduate student, Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman, Kyiv, <https://orcid.org/0009-0002-1530-8705>

ECONOMETRIC MODELING AS A COMPONENT MODERNIZATION OF PUBLIC ADMINISTRATION MECHANISMS AND INCREASE OF SOCIO-ECONOMIC EFFICIENCY OF CROSS- BORDER COOPERATION

Abstract. The article defines the impact of forms of TCS on the socio-economic development of the Polish-Ukrainian cross-border region, considers the

TCS projects implemented by the Ukrainian side with the financial assistance of the EU to create border infrastructure and solve individual social and environmental problems. The lack of formation and implementation of effectively operating models of the TCS of Ukraine, which could contribute to the effective socio-economic development of the border regions, was clarified. It is noted that TCS is often carried out without proper support of the state administration system and implementation of the principles of subsidiarity and decentralization, and the TCS financing mechanism at the expense of the State Budget of Ukraine and local budgets practically does not function. To conduct a comparative study of the socio-economic development and efficiency of TCS within the EU, the cooperation between the Lubusz Voivodeship (Poland) and the Brandenburg region (Germany) was studied. The Polish-German cross-border region is identified in European and domestic regional studies as one of the most successful examples of regional policy and cross-border relations, and has one of the oldest traditions in the institutionalization of the TCS, which date back to the 1950s. Its territory is characterized by a relatively lower level of cross-border infrastructure development compared to the level of both states and differences in per capita income between neighboring regions, but at the same time it has joint spatial planning and cooperation programming. Despite the relatively lower level of socio-economic development of the East German federal states in national comparison, their economic potential is stronger than in the western provinces of Poland. For a comparative analysis of the systems of socio-economic interrelationships within the Lviv-Pidkarpattia and Lubusk-Brandenburg TKS, a regression study was carried out based on the basic indicators of the regions for 2013-2022. The model calculated the relationship between indicators of cross-border convergence (regressions between the values of GRP, unemployment levels and wages of bordering regions) and the efficiency of the use of TCS resources (regressions of the impact of grant funds attracted by the region for the development of TCS on foreign trade turnover with a neighboring country and FDI from a neighboring country), and also calculated the integral coefficient (the overall average value of the R2 indicators) of the socio-economic development of the TCS of the studied regions. According to the conducted econometric analysis, the integral coefficient of socio-economic development of the TCS of the Lviv-Pidkarpattia cross-border region according to the indicators of the ten-year period 2013-2022 turned out to be low and amounted to 0.18 (the average value of R2 of indicators of cross-border convergence is 0.12, the average value of R2 of indicators of influence grants 0.27). At the same time, the similar integral coefficient of socio-economic development of TCS of Lubusko-Brandenburg cross-border region was 0.57 (average R2 value of cross-border convergence indicators 0.64, average R2 value of grant impact indicators 0.47). The study proves that effective cross-border convergence of socio-economic development indicators can occur under the

conditions of the EU, and that the implementation of cross-border projects can have a positive effect on foreign trade turnover with a neighboring country, while such a connection is not observed under the conditions of the TCS of Ukraine.

Keywords: model, simulation, socio-economic development, comparative analysis, mechanism, public administration, cross-border cooperation.

Постановка проблеми. Розвиток європейської інтеграції посилює процеси регіоналізації, підвищуючи роль та значення окремих адміністративно-територіальних одиниць у національних економіках і надаючи все більшої актуальності транскордонному співробітництву (ТКС). ТКС виступає складовою частиною міжнародних відносин на міжрегіональному і локальному рівнях, передбачаючи формування зв'язків і договірних відносин між прикордонними регіонами-учасниками співпраці та надаючи можливість об'єднаними зусиллями влади, громадськості і бізнесу спільно вирішувати існуючі соціально-економічні проблеми та створювати умови для сталого розвитку і підвищення рівня конкурентоспроможності в межах спільного транскордонного регіону.

Динаміка розвитку ТКС обумовлена спільною метою його учасників – забезпечення конвергенції регіонів та усунення диспропорцій у їх соціально-економічному розвитку. Для України ТКС є доповнюючою формою структурної моделі європейської інтеграції, яка на основі практичного застосування принципів субсидіарності та децентралізації державного управління розширює можливості українських прикордонних регіонів ініціювати та втілювати транскордонні проекти з метою підвищення рівня регіонального соціально-економічного розвитку і налагодження взаємовигідних зв'язків господарюючих суб'єктів з обох сторін кордону у використанні спільного ресурсного потенціалу та модернізації механізмів публічного управління. У сучасних умовах практична реалізація проектів ТКС в Україні часто виявляється недостатньо ефективною, що зумовлено адміністративними перешкодами та обмеженим фінансуванням, а також неефективним використанням залучених коштів. Істотним недоліком ТКС в Україні є несформованість науково обґрунтованих теоретико-методичних основ оцінки його соціально-економічної ефективності, використання яких сприятиме визначенню реального стану, проблем та пріоритетних напрямів активізації співпраці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження проблем ТКС зробили вітчизняні вчені О.Алісова, І.Артюмов, А.Балян, І.Бабець, В.Борщевський, І.Бутирська, П.Беленький, В.Бідак, Т.Васильців, О.Вишняков, С.Гакман, В.Гоблик, Є.Кіш, Н.Писаренко, В.Козуб, Н.Колінко, Л.Корольчук, Б.Короп, С.Кравченко, Л.Кузьменко, А.Лебедева, М.Лендзел, П.Луцишин, О.Лютак, Ю.Макогон, І.Осадца, А.Пересада, В.Пила,

Н.Писаренко, Х.Притула, В.Приходько, О.Рогова, С.Слава, М.Сорока, І.Студенніков, Т.Терещенко, Є.Тихомирова, А.Ткаченко, О.Урбан, М.Хмара, В.Черторижський, О.Чмир, Л.Шилік, І.Школа, М.Шуба та ін.

Дослідженню співробітництва регіонів та модернізації механізмів публічного управління присвячені праці М.Андерсена, Б.Барані, М.Беліцького, І.Блаттера, Л.Вардомського, В.Дентерса, М.Гарт, О.Гранберга, А.Кузнєцова, Е.Кулеши, К.Куцаб-Бонк, Т.Кучинської, Н.Леври, Ж.-П.Легнера, В.Мальхуса, П.Маскелла, Н.Межевича, Е.Мікули-Бончек, І.Мінакова, М.Перкманна, Р.Ратті, С.Романова, В.Сегедіна, Ч.Рік, О.Яковлевої, В.Ястшембської та ін.

Вагомий доробок провідних вітчизняних та зарубіжних вчених потребує доповнення науковим обґрунтуванням теоретико-методичних основ оцінки, визначення стратегічних пріоритетів та засобів підвищення ефективності ТКС. Актуальність вказаного напрямку дослідження значною мірою обумовлена неформованістю системи економетричного моделювання управління транскордонним співробітництвом та проблемами методології вивчення соціально-економічних процесів в умовах ТКС, особливо після введення в дію Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (ЄС). Таким чином, тема дослідження економетричного моделювання як складової модернізації механізмів публічного управління транскордонним співробітництвом в умовах європейської інтеграції постає важливою та своєчасною.

Мета статті. Метою дослідження є обґрунтування економетричного моделювання як складової модернізації механізмів публічного управління транскордонним співробітництвом з ЄС та розробка пріоритетних напрямів підвищення її рівня на сучасному етапі європейської інтеграції України.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи польсько-український транскордонний регіон на прикладі співпраці Львівської області та Підкарпатського воєводства, слід вказати, що майже за всіма показниками польська сторона перевищує українські показники в 2-4 рази (на початку 90-х років ХХ ст. показники були майже рівні). Кількість зареєстрованих підприємств на польській стороні перевищує українську майже у 10 разів. Окрім того, інтенсивно розвивається бізнес-інфраструктура (технологічні парки, система надання послуг, бізнес-інкубатори тощо), комунікаційна, соціальна та освітня інфраструктура, які покращують інвестиційну привабливість периферійного регіону, сприяють реалізації інноваційної моделі розвитку та підвищенню рівня його конкурентоспроможності.

Польща є основним торговельним партнером (на початок 2017 р. 25% експорту та 27% імпорту) та інвестором (31%) у Львівську область. ПІІ з Польщі спрямовуються насамперед в обробну промисловість, у фінансовий сектор та в оптову і роздрібну торгівлю. На теперішній час Україна має найрозвинутішу мережу ТКС і міжрегіональної співпраці з Польщею. На

регіональному та місцевому рівнях між Україною та Польщею на сьогодні підписано близько 450 угод про співробітництво. На кордонах України від 1993 року функціонує десять єврорегіонів, в тому числі два – з Польщею. Також на польсько-українському прикордонні створено три транскордонні кластери, які функціонують у соціальній, науковій та туристичній сферах.

Як показує практика ТКС Львівської області та України в цілому, використання європейських форм та механізмів його реалізації в українських умовах виявилось малоефективним. Варто привести думку Є. Кіш, яка відзначає певну ідеалізацію вітчизняними дослідниками та експертами досвіду «квазіуспішних єврорегіонів України», що, «на жаль, прослідковується у більшості публікацій, з метою презентації «кращих практик» такої транскордонної співпраці України» [2]. За оцінкою Л. Корольчук, конвергенція економік суміжних прикордонних регіонів є слабкою. ТКС України носить «більшою мірою декларативний характер» і не впливає на підвищення рівня соціально-економічного розвитку регіонів [5].

Не останню роль у цьому відіграла несформованість науково обґрунтованих теоретико-методичних основ оцінки соціально-економічної ефективності ТКС, які могли б допомогти визначити реальний стан, проблемні сторони та пріоритетні напрями для його активізації. При аналізі соціально-економічної ефективності ТКС авторами враховувалась реалізація основних його стратегічних цілей за наступними показниками.

А. Транскордонна конвергенція

Приклади дослідження конвергенції на основі часових рядів даних наводяться в роботах Бернара і Дюрлауфа (Bernard and Durlauf) (1995), Карліно і Мілса (Carlino and Mills) (1993), Еванса (Evans) (1997, 1998) [4].

Зближення показників рівня життя населення та рівня розвитку економіки прикордонних регіонів, що утворюють транскордонний регіон, має великий вплив на процеси активізації ТКС. У нашому дослідженні для вивчення ефективності ТКС була здійснена оцінка транскордонної конвергенції таких основних соціально-економічних показників як ВРП, рівнів безробіття та заробітної плати. Це базові показники, які дозволяють стверджувати про вирівнювання показників соціально-економічного розвитку транскордонних регіонів та модернізації механізмів публічного управління.

1) Валовий регіональний продукт

Основою неокласичної теорії умовної конвергенції є гіпотеза Барро та Салаї Мартіна про те, що головною тенденцією довгострокового розвитку національних держав є конвергенція рівнів валового продукту до певного стаціонарного стану. Відповідно до поглядів неокласиків, конвергенція виникає як наслідок економічного зростання, коли регіональні системи досягають власного рівноважного стану або відбувається взаємна конвергенція. Цей

підхід передбачає, що регіони з нижчими початковими показниками регіонального розвитку (абсолютна β -конвергенція) або з більшим розривом від власного рівноважного стану (відносна β -конвергенція) демонструють швидші темпи зростання. Окрім того, наявність β -конвергенції є необхідною, але недостатньою умовою для σ -конвергенції, коли варіація в значеннях відповідного показника має тенденцію до зниження протягом певного періоду [11].

Е. Катцоулі та Н. Капулас емпірично дослідили, що темпи зростання ВВП у п'яти країнах-членах ЄС за останні 30 років зазнали безумовної конвергенції [16]. На регіональному рівні вирівнювання та посилення взаємозв'язків між ВВП прикордонних регіонів можна вважати одним із проявів транскордонної конвергенції. На думку Н. Мікули, обсяг регіонального валового продукту – один із показників оцінки ефективності ТКС [9].

Наша модель виглядає наступним чином (1):

$$GRP1=C(1)+C(2)*GRP2, \text{ де: } (1)$$

GRP(1; 2) – ВВП у регіонах 1 та 2 (в межах транскордонного регіону);

C(1) – теоретичне значення ВВП без взаємозв'язку з іншим регіоном;

C(2) – показує зміну значення ВВП при зміні ВВП іншого регіону на 1.

Отримані за результатом дослідження дані наведені у таблиці 1 (де y – залежна змінна GRP1, x – незалежна GRP2). На графіках тут і далі лінія регресії проходить через точку середніх значень величин x і y , тобто з координатами (M_x , M_y). Показник R^2 (коефіцієнт детермінації) показує, наскільки добре (за шкалою Чеддока від 0 до 1) отримані дані характеризують рівняння регресії, і відповідає відношенню пояснювальної похибки залежної змінної до загальної.

За даними проведеного аналізу був отриманий позитивний коефіцієнт зв'язку показників ВВП між Любуським воєводством і землею Бранденбург (0,87161). У випадку ТКС між Львівською областю і Підкарпатським воєводством зв'язку рівнів ВВП майже не відзначається ($R^2 = 0,12061 < 0,3$). Це можна пояснити «закритістю» кордону і меншою інтегрованістю економічних систем як Львівської області з Підкарпатським воєводством, так і Польщі з Україною в цілому. Слід зазначити, що наявність конвергентних (або дивергентних) тенденцій в динаміці ВВП вказує не тільки на загальний економічний стан економіки транскордонного регіону, а й на ефективність регіональної політики місцевих властей [5].

Таблиця 1

**Транскордонна конвергенція валового регіонального продукту
 (2013-2022 рр.)**

Регіон	Львівська область і Підкарпатське воєводство (Польща)	Любуське воєводство (Польща) і Бранденбург (Німеччина)
Графік регресії		
Рівняння	Рівняння лінійної регресії: $y = 1658,64295 + 0,18482 x$ $\sigma_{y/x} = 900,03704$	Рівняння лінійної регресії: $y = 0,18729 x - 2785,62311$ $\sigma_{y/x} = 307,74233$
R	0,34729	0,93360
R ²	0,12061	0,87161

2) Розмір середньої заробітної плати

Тенденція транскордонної торгівлі вирівнювати доходи факторів виробництва визначає міжрегіональне вирівнювання заробітної плати. За Маастрихтською угодою, «вирівнювання рівнів реальної заробітної плати між країнами та регіонами» вважається одним із проявів поглиблення і уніфікації спільної соціальної політики, яка передбачає скорочення соціально-економічних відмінностей між регіонами ЄС [12].

Модель виглядає таким чином (2):

$$WAGE1=C(1)+C(2)* WAGE2, \text{ де: } (2)$$

WAGE(1; 2) – середньомісячна заробітна плата у регіонах 1 та 2 (в межах транскордонного регіону);

C(1) – теоретичне значення заробітної плати без взаємозв'язку з іншим регіоном;

C(2) – показує зміну заробітної плати при її зміні у іншому регіоні на 1.

У таблиці 2 наведені отримані за результатом дослідження дані (де у – залежна змінна WAGE1, x – незалежна WAGE2). За даними аналізу був отриманий позитивний коефіцієнт зв'язку показників заробітної плати між Любуським воєводством і землею Бранденбург (0,84487), у той час як у

випадку Львівської області і Підкарпатського воєводства такого зв'язку майже не відзначається ($R^2 = 0,13033 < 0,3$). Слід відзначити, що динамікою рівня оплати праці у німецько-польському транскордонному регіоні відзначається високий рівень подібності й інтегрованості, чого немає в українсько-польському регіоні [19], де відзначається дуже низький рівень кооперації праці (що далі показано також на показниках конвергенції рівня безробіття), не здійснюється скоординоване співробітництво, уніфікація соціальних витрат і соціального страхування тощо.

Таблиця 2

Транскордонна конвергенція середньомісячної заробітної плати (2013-2022 рр.)

Регіон	Львівська область і Підкарпатське воєводство (Польща)	Любуське воєводство (Польща) і Бранденбург (Німеччина)
Графік регресії		
Рівняння	Рівняння лінійної регресії: $y = 43,75065 + 0,18858 x \sigma_{y/x} = 39,38006$	Рівняння лінійної регресії: $y = 0,43562 x - 338,98307 \sigma_{y/x} = 29,58604$
R	0,36101	0,91917
R ²	0,13033	0,84487

3) Рівень зареєстрованого безробіття

Як стверджує статистика, протягом 10 років після підписання Маастрихтської угоди спостерігався високий темп подібності у рівні безробіття досліджуваних країн-членів ЄС [18]. Поява додаткових можливостей працевлаштування населення є найважливішим результатом ТКС у сфері зайнятості.

Конвергенційні процеси у сфері зайнятості на ринку праці значно поліпшують рух робочої сили в середині транскордонного регіону, а з другого

боку, неминуче призводять до уніфікації регулюючих заходів на ринку праці і політики зайнятості [27]. Разом з тим, визначення і порівняння рівня безробіття у транскордонному регіоні ускладнюється через відмінності у системі реєстрації і джерелах даних про професійну активність населення.

Наша модель виглядає так (3):

$$UNEMP1=C(1)+C(2)* UNEMP2, \text{ де: } (3)$$

UNEMP(1; 2) – рівень зареєстрованого безробіття у регіонах 1 та 2 (в межах транскордонного регіону);

C(1) – теоретичне значення рівня безробіття без взаємозв'язку з іншим регіоном; C(2) – показує зміну показника безробіття при його зміні у іншому регіоні на 1.

Отримані за результатом дослідження дані наведені у таблиці 2.17 (де у – залежна змінна UNEMP1, x – незалежна UNEMP2).

Таблиця 3

Транскордонна конвергенція рівнів зареєстрованого безробіття (2013-2022 рр.)

Регіон	Львівська область і Підкарпатське воєводство (Польща)	Любуське воєводство (Польща) і Бранденбург (Німеччина)
Графік регресії		
Рівняння	Рівняння лінійної регресії: $y = 9,37398 - 0,15088 x \sigma_{y/x} = 0,88694$	Рівняння лінійної регресії: $y = 5,91905 + 0,32798 x \sigma_{y/x} = 1,61226$
R	-0,31546	0,45350
R ²	0,09952	0,20566

Як видно з цієї та попередньої моделей, на німецько-польському прикордонні відзначається вищий рівень конвергенції ринку праці, ніж на

українсько-польському. Хоча коефіцієнт детермінації на прикордонні Любуського воєводства та

Бранденбургу склав 0.20566 (<0.3), кореляція у 0.45350 свідчить про наявність зв'язку ринків праці. У випадку Львівської області та Підкарпатського воєводства такого взаємозв'язку між рівнями зареєстрованого безробіття практично не відзначається ($R^2 = 0,09952 < 0,3$, кореляція -0,31546).

Коментуючи відсутність конвергенції рівнів безробіття між досліджуваними регіонами, насамперед між Львівською областю та Підкарпатським воєводством, варто зазначити, що неможливо забезпечити стабільність номінальної та реальної конвергенції доти, доки вони не супроводжуватимуться інституційною конвергенцією, тобто гармонізацією діяльності економічних інституцій та практики, а також установленням рамкових умов, які служать орієнтиром для поведінки окремих суб'єктів ринку [1].

На підставі отриманих показників можна розрахувати середнє значення R^2 показників транскордонної конвергенції у досліджуваних регіонах (формула 4):

$$СЗТК = \frac{\sum_{j=1}^n T_{ij}}{n}, \quad (4)$$

де СЗТК – середнє значення показників R^2 транскордонної конвергенції; T_{ij} – часткові показники ($i = 1 \dots j$) коефіцієнтів детермінації R^2 ; n – кількість показників.

Розраховане середнє значення R^2 показників транскордонної конвергенції Львівської області та Підкарпатського воєводства склало 0,12 (формула 5):

$$СЗТК \text{ ЛьвПодк} = \frac{\sum_{j=1}^n T_{ij}}{n} = \frac{0,12+0,13+0,09}{3} = 0,12 \quad (5)$$

У той же час, середнє значення R^2 показників транскордонної конвергенції Любуського воєводства і Бранденбургу високе і сягає 0,64 (формула 6):

$$СЗТК \text{ ЛюбБр} = \frac{\sum_{j=1}^n T_{ij}}{n} = \frac{0,87+0,84+0,21}{3} = 0,64 \quad (6)$$

Б. Структурна трансформація (ефективність використання грантів)

У контексті реалізації цілі структурної трансформації, прискорення регіонального соціально-економічного розвитку та ефективного використання ресурсів на розвиток ТКС автором пропонується для дослідження використовувати показник ефективності використання залучених грантових коштів на розвиток ТКС у регіоні.

«Обсяги фінансової підтримки з міжнародних фондів та структур, суспільні ефекти від реалізації заходів» є одним із базових методів оцінки ефективності ТКС у вітчизняній науці [17]. На думку Я. Калата, краще за все аналізувати ефективність чи вплив ТКС в розрізі грантових проектів (заходів) за проектний період і кількості коштів, що надійшли, оскільки враховується повний обсяг спів-фінансування проектів у межах певної програми, динаміка надходження коштів тощо. Специфіка залучення коштів у межах ТКС характеризується надходженням коштів частинами у визначені терміни. Оскільки програма триває кілька років, то гроші надходять протягом програмного періоду та навіть після його завершення [14].

Згідно зі Стратегічним документом «Транскордонне співробітництво» ЄІСП на 2007-2013 р., сприяння соціально-економічному розвитку зазначалося ключовою ціллю програми. У рамках цієї головної мети особливі цілі для учасників ТКС були тісно пов'язані із розвитком місцевої торгівлі та інвестиційної діяльності, сприяння роботі спільних підприємств, регіонального та місцевого планування розвитку, розвитку туризму, інвестицій, співпраці в галузі енергетики, транспорту та зв'язку, інших сфер економічного і соціального розвитку у транскордонних регіонах.

Шляхом регресійного дослідження було здійснено дослідження впливу залучених грантових коштів за двома моделями: впливу на залучення ПІІ із сусідньої країни та на зовнішньоторговельний оборот із сусідньою країною. Це статистичні дані, доступні у всіх регіональних статистичних управліннях досліджуваних транскордонних регіонів.

1) Прямі іноземні інвестиції

Першою досліджуваною моделлю є оцінка впливу грантів для розвитку ТКС на залучення ПІІ із сусідньої країни. ПІІ на територію від партнерів у транскордонному регіоні та їх динаміка – один із важливих критеріїв оцінки ефективності ТКС. За Програмою ТКС «Польща-Білорусь-Україна 2007-2013» (індикативні кошти за якою надходили на реалізацію проектів і у наступні роки після програмного періоду), вважається, що «збільшення сум грантів дозволить впроваджувати великі інвестиційні проекти» [15].

ПІІ є і можуть бути ключовим фактором розвитку транскордонного регіону, можливістю підвищення економічного розвитку прикордонних регіонів. У Державній програмі розвитку ТКС на 2011-2015 роки, затвердженій Постановою Кабінету Міністрів України від 1 грудня 2010 р. №1088, одним із основних завдань державної підтримки ТКС названо «розвиток інфраструктури прикордонних регіонів та створення умов для залучення інвестицій». З точки зору впливу ТКС на зростання ПІІ підходили вітчизняні вчені П. Беленький, В. Шевченко-Марсель, О. Другов. За експертною оцінкою НІСД, «участь прикордонних територій у [грантових] проектах міжнародної співпраці дозволяє залучити істотні обсяги інвестиційних та фінансових ресурсів» [37].

Н. Писаренко та Ю. Рожков, Є. Сазонова для аналізу транскордонних фінансово-економічних зв'язків також пропонують використовувати показник ПІІ, і виділяють їх у окремий термін – «транскордонні інвестиції» [14]. На думку вчених, це «найбільш суттєвий показник для оцінки ефективності іноземного капіталу, залученого в [транскордонний] регіон... Ці інвестиційні ресурси вкладаються у реальні виробничі активи і пов'язані із значною кількістю опосередкованих позитивних ефектів: додаткові робочі місця і податкові надходження, розвиток інфраструктури, надходження технологій і управлінських навиків» [34].

На думку автора, грантові проекти ТКС за умов ефективного менеджменту та ефективного використання коштів бенефіціарами можуть впливати на залучення в регіон ПІІ через:

- створення центрів сприяння бізнесу (зокрема інформаційних), спрощення ведення підприємницької діяльності у регіоні;
- формування транскордонних кластерів та спільних підприємств, розвиток туристичної сфери;
- розвиток соціальної сфери, підвищення рівня життя;
- покращення прикордонної інфраструктури та доступу до регіону;
- підвищення поінформованості про регіон, культурно-гуманітарне співробітництво.

Гіпотезою проведеного дослідження було те, що реалізація спільних транскордонних проектів може позитивно впливати на розвиток прямого інвестування в межах транскордонного регіону (визначаючи відсутність інших змінних у моделі, що зроблено з метою дослідження саме значимості чинника грантів).

Модель впливу залучених грантів на обсяг ПІІ виглядає наступним чином (7):

$$FDI=C(1)+C(2)*GRANTS, \text{ де: (7)}$$

FDI – ПІІ у регіон із сусідньої країни;

GRANTS – залучені регіоном гранти на розвиток ТКС (за програмами ЄІСП, TACIS, Interreg);

C(1) – надходження ПІІ без грантової підтримки розвитку ТКС;

C(2) – показує зміну ПІІ при зростанні залучених коштів на розвиток ТКС на 1.

У табл. 4 наведені отримані за результатом дослідження дані (де у – залежна змінна FDI, х – незалежна GRANTS). У випадку обох транскордонних регіонів відзначається слабкий взаємозв'язок між рівнем залучених грантових коштів на розвиток ТКС та обсягом залучених ПІІ з Польщі ($R^2 < 0.3$).

Водночас дана модель демонструє невисокий, проте позитивний кореляційний зв'язок між розміром залученої грантової допомоги на розвиток ТКС у регіоні та обсягом залучених ПІІ з Німеччини у Любуське воєводство у 2013-2022 рр., в той час як у Львівській області зв'язок між обсягом залученої грантової допомоги та обсягом залучених ПІІ з Польщі виявився оберненим. Такий ефект можна пов'язати не тільки з неефективним використанням грантових коштів, а й з корупційними проявами, проте ця гіпотеза потребує додаткових досліджень.

Таблиця 4

Вплив залучених регіоном грантів на розвиток ТКС на обсяг прямих іноземних інвестицій із сусідньої країни (2013-2022 рр.)

Регіон	Львівська область	Любуське воєводство (Польща)
Графік регресії		
Рівняння	Рівняння лінійної регресії: $y = 333,40730 - 116,27692 x \quad \sigma_{y/x} = 94,39421$	Рівняння лінійної регресії: $y = 51,84516 + 2,63946 x \quad \sigma_{y/x} = 5,53797$
R	-0,46559	0,43648
R ²	0,21677	0,19051

У випадку Любуського воєводства, абсолютне значення t-критерію виявилось не меншим критичного $t = 3,11$, $t_{кр,\alpha} = 1,86$, отже, дані із ймовірністю 0,9 (1- α) не суперечать гіпотезі про залежність випадкових величин x та y . При цьому слід зазначити, що отримання грантів на розвиток ТКС є екзогенним чинником і заздалегіть закладене у бюджеті програм ТКС на кошти ЄФРР, не залежачи від даних транскордонних ПІІ у регіоні (на які впливає використання грантових коштів). У випадку Львівської області абсолютне значення t-критерію менше критичного $1,64 < 1,86$, відповідно, залежності між випадковими величинами x та y немає.

2) Зовнішньоторговельний оборот

На думку Н. Мікули, зовнішньоторговельний оборот території з суміжними країнами та його зміна внаслідок ТКС є одним із найважливіших показників ефективності здійснення транскордонної співпраці [7]. Зовнішньоторговельний оборот є економічним показником, що характеризує обсяг зовнішньої торгівлі регіону (чи країни) за певний період часу, і дорівнює сумі імпорту та експорту. Це традиційний показник, застосовуваний в українській регіоналістиці [32].

Нами було проведено оцінку впливу залучених грантів для розвитку ТКС на обсяг зовнішньоторговельного обороту із сусідньою країною. Модель виглядає так (формула 8):

$$\text{TRADE} = C(1) + C(2) * \text{GRANTS}, \text{ де: } (8)$$

TRADE – зовнішньоторговельний оборот регіону із сусідньою країною;
GRANTS – залучені регіоном гранти на розвиток ТКС (за програмами ЄІСП, TACIS, Interreg);

C(1) – зовнішньоторговельний оборот без грантової підтримки розвитку ТКС;

C(2) – показує зміну зовнішньоторговельного обороту із сусідньою країною при зростанні залучених коштів на розвиток ТКС на 1.

Таблиця 5

Вплив залучених регіоном грантів для розвитку ТКС на зовнішньоторговельний оборот регіону із сусідньою країною (2013-2022 рр.)

Регіон	Львівська область	Любуське воєводство (Польща)
Графік регресії		
Рівняння	Рівняння лінійної регресії: $y = 835,24958 - 233,14260 x \quad \sigma_{y/x} = 141,15202$	Рівняння лінійної регресії: $y = 482,82939 x - 998,71834 \quad \sigma_{y/x} = 277,23922$

У табл. 5 наведені дані, отримані за результатом дослідження (де y – залежна змінна TRADE, x – незалежна GRANTS). Таким чином, на польсько-німецькому прикордонні фінансування транскордонних проектів позитивно впливало на зовнішньоторговельний оборот. У той час, як динаміка зовнішньоторговельного обороту Львівської області з Польщею мало залежала від грантів на розвиток ТКС у регіоні ($R^2 = 0.33227 < 0.5$), зовнішньоторговельний оборот Любуського воєводства з Німеччиною був суттєво пов'язаний із грантами на розвиток ТКС ($0.75860 > 0.5$). Обернений кореляційний зв'язок у випадку українсько-польського регіону засвідчує наявність фактора неринкової взаємодії та неефективного використання грантових ресурсів, адже отримані грантові ресурси негативно впливали на зовнішньоторговельний оборот. У цьому сенсі є підстави говорити про корупційні прояви, проте вказана гіпотеза, як і у випадку ПП, потребує додаткових досліджень.

Абсолютне значення t -критерію виявилось не меншим критичного ($t = 5,89$ у випадку Любуського воєводства та $t = 2,42$ у випадку Львівської області) при $t_{кр. \alpha} = 1,86$, отже, дані із ймовірністю $0,9$ ($1-\alpha$) не суперечать гіпотезі про залежність випадкових величин x та y . Як і у попередній моделі, слід зазначити, що отримання грантів на розвиток ТКС є екзогенним і заздалегідь передбаченим у бюджеті ЄФРР чинником, не залежачи від, але певним чином впливаючи на кінцеві фактичні обсяги зовнішньоторговельного обороту в межах транскордонного регіону за конкретні роки.

Транскордонна торгівля, з одного боку, виступає віддзеркаленням загальнонаціональних тенденцій у розвитку сфер та галузей економіки, проте, з другого, – відображає рівень використання транскордонного потенціалу для підвищення ефективності торговельної співпраці між прикордонними економічними системами [23].

На підставі отриманих показників можна розрахувати середнє значення R^2 впливу грантів на розвиток ТКС у досліджуваних регіонах (формула 9):

$$СЗВГ = \frac{\sum_{j=1}^n T_{ij}}{n}, \quad (9)$$

де СЗВГ – середнє значення R^2 впливу грантів на розвиток ТКС у регіоні; T_{ij} – часткові показники ($i = 1 \dots j$) коефіцієнтів детермінації R^2 ; n – кількість показників.

Розраховане середнє значення R^2 впливу грантів на розвиток ТКС Львівської області та Підкарпатського воєводства (СЗВГ ЛьвПодк) склало $0,27$ (формула 10):

$$\text{СЗВГ ЛьвПодк} = \frac{\sum_{j=1}^n T_{ij}}{n} = \frac{0,22+0,33}{2} = 0,27 \quad (10)$$

У той же час, середнє значення R^2 впливу грантів на розвиток ТКС Любуського воєводства і Бранденбургу (ЕВГ ЛюбБр) складає 0,47 (формула 11):

$$\text{СЗВГ ЛюбБр} = \frac{\sum_{j=1}^n T_{ij}}{n} = \frac{0,19+0,76}{2} = 0,47 \quad (11)$$

На основі досліджених моделей та показників українсько-польського і польсько-німецького транскордонних регіонів відповідно до цілей ТКС було вирішено розрахувати інтегральний коефіцієнт соціально-економічного розвитку в рамках ТКС. Цей підхід до визначення соціально-економічної ефективності ТКС враховує як показники транскордонної конвергенції, так і ефективність використання грантових ресурсів ТКС для різних регіонів.

Інтегральний коефіцієнт соціально-економічного розвитку ТКС розраховується як загальне усереднене значення показників R^2 (формула 12):

$$\text{ІК ТКС} = \frac{\sum_{j=1}^n T_{ij}}{n}, \quad (12)$$

де ІК ТКС – інтегральний коефіцієнт соціально-економічного розвитку ТКС; T_{ij} – часткові показники ($i = 1 \dots j$) коефіцієнтів детермінації R^2 ; n – кількість показників.

Максимально можливе теоретичне значення інтегрального коефіцієнту досягається за абсолютної конвергенції та взаємозалежності регіональних економік в межах транскордонного регіону, і за повної ефективності реалізації транскордонних проектів та використання грантів на розвиток ТКС: $1 \times 5 : 5 = 1$.

На основі розробленої моделі було розраховано показники R^2 в рамках аналізу співпраці Львівської області із Підкарпатським воєводством, та Любуського воєводства із землею Бранденбург за 2006-2015 роки.

Розрахований інтегральний коефіцієнт соціально-економічного розвитку ТКС Львівської області та Підкарпатського воєводства (ІК ТКС ЛьвПодк) склав менше 0.3 (формула 13):

$$\text{ІК ТКС ЛьвПодк} = \frac{\sum_{j=1}^n T_{ij}}{n} = \frac{0,12+0,13+0,09+0,22+0,33}{5} = 0,18 \quad (13)$$

У той же час, інтегральний коефіцієнт розвитку ТКС Любуського воєводства і Бранденбургу (ІК ТКС ЛюбБр) високий і сягає 0,57 (формула 14):

$$IK\ TKS\ Люб\ Бр = \frac{\sum_{j=1}^n T_{ij}}{n} = \frac{0,87+0,84+0,21+0,19+0,76}{5} = 0,57 \quad (14)$$

У табл. 6 приводяться отримані в ході дослідження значення окремих показників та загального коефіцієнту соціально-економічного розвитку ТКС на основі реалізації його цілей – ефективності структурної трансформації (регресії впливу залучених регіоном грантових коштів для розвитку ТКС на зовнішньоторговельний оборот із сусідньою країною і ПШ із сусідньої країни) та транскордонної конвергенції (зближення рівнів розвитку регіонів, посилення зв'язків ВРП, заробітної плати та рівнів безробіття).

Таблиця 6

Взаємозв'язок показників соціально-економічного розвитку на українсько-польському та польсько-німецькому прикордонні, 2013-2022 рр.

Стратегічні цілі ТКС		Транскордонна конвергенція				Структурна трансформація			Інтегральний коефіцієнт
Показники соціально-економічного розвитку		Зв'язок обсягів ВРП**	Зв'язок рівнів заробітної плати**	Зв'язок рівнів безробіття**	Середнє значення R ²	Вплив грантів на залучення ПШ із сусідньої країни***	Вплив грантів на Зовнішньоторговельний оборот із сусідньою країною***	Середнє значення R ²	
Регіони-учасники ТКС	Львівська область – Підкарпатське воєводство (Польща)	0,12 (слабкий)	0,13 (слабкий)	0,09 (практично відсутній)	0,12 (слабкий)	0,22 (слабкий)	0,33 (помірний)	0,27 (слабкий)	0,18 (слабкий)
	Любуське воєводство (Польща) – Бранденбург (Німеччина)	0,87 (високий)	0,84 (високий)	0,21 (слабкий)	0,64 (суттєвий)	0,19 (слабкий)	0,76 (високий)	0,47 (помірний)	0,57 (суттєвий)

* розрахунки авторів

** вплив показника більш економічно сильного регіону на показник більш слабого

*** вплив грантів на показник більш економічно слабого регіону

Таким чином, хоча соціально-економічний розвиток транскордонних регіонів не є зумовленим виключно ТКС і не може бути пояснений тільки ним, проте проведені дослідження доводять, що у Любусько-Підкарпатському транскордонному регіоні, в умовах ЄС, за досліджуваний період відбувалася ефективна транскордонна конвергенція показників соціально-економічного розвитку (обсягів ВРП та рівнів заробітної плати), і що втілення транскордонних проектів мало позитивний ефект на зовнішньоторговельний оборот Любуського воєводства із Німеччиною. Імплементация грантових

проектів, розвиток інфраструктури, людських контактів, агенцій з підтримки бізнесу, ефективний менеджмент транскордонних програм та відсутність прикордонних митно-тарифних бар'єрів сприяють ефективному транскордонному руху товарів, послуг, капіталу та людей.

У той же час, у Львівсько-Підкарпатському транскордонному регіоні за всіма рядами даних опосередковано відзначалася неефективність ТКС. Незважаючи на значну фінансову допомогу європейських структур та країн-членів ЄС, ТКС не призвело до розширення економічного співробітництва із суміжними країнами. Українські транскордонні об'єднання часто не створюють у співпраці синергетичного ефекту, а використовують існування програм сприяння ТКС як формальний привід для одержання грантів як джерела свого доходу [24].

Головними економічними бар'єрами, що гальмують транскордонну конвергенцію та ефективний розвиток ТКС з боку українських регіонів, експерти називають:

- суттєві диспропорції у економічному розвитку прикордонних територій України та країн-членів ЄС;
- брак зв'язків між партнерами у транскордонному просторі;
- закритість прикордонного ринку та митно-фіскальні бар'єри [20].

Висновки. Характеризуючи вплив форм ТКС на соціально-економічний розвиток польсько-українського транскордонного регіону, слід відзначити втілені українською стороною за фінансового сприяння ЄС проекти ТКС зі створення прикордонної інфраструктури, вирішення окремих соціальних та екологічних проблем. Але це епізодичні та несистемні успіхи, які наразі не призвели до формування та реалізації ефективно діючих моделей ТКС України, котрі могли б сприяти ефективному соціально-економічному розвитку прикордонних регіонів. ТКС часто здійснюється без належної підтримки системи державного адміністрування та реалізації принципів субсидіарності і децентралізації, а механізм фінансування ТКС за рахунок коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів практично не функціонує.

Для порівняльного дослідження соціально-економічного розвитку та ефективності ТКС в межах ЄС було вивчено співпрацю Любуського воєводства (Польща) та регіону Бранденбург (Німеччина). Польсько-німецький транскордонний регіон вважається у європейській та вітчизняній регіоналістиці одним із найуспішніших прикладів регіональної політики та транскордонних відносин, і має одні з найдавніших традицій в інституалізації ТКС, які сягають 50-их років ХХ ст. Його територія характеризується відносно нижчим рівнем розвитку транскордонної інфраструктури порівняно з рівнем обох держав та відмінностями у доходах на душу населення між сусідніми регіонами, але у

той же час у ньому наявне спільне просторове планування і програмування співпраці. Незважаючи на відносно нижчий рівень соціально-економічного розвитку східнонімецьких федеральних земель в національному порівнянні, їх економічний потенціал потужніший, ніж у західних воєводствах Польщі.

Для порівняльного аналізу систем соціально-економічних взаємозв'язків в межах Львівсько-Підкарпатського та Любусько-Бранденбурзького ТКС було здійснено регресійне дослідження на основі базових показників регіонів за 2013-2022 роки. У моделі було розраховано зв'язок показників транскордонної конвергенції (регресії між значеннями ВРП, рівнів безробіття та заробітної плати межуючих регіонів) та ефективність використання ресурсів ТКС (регресії впливу залучених регіоном грантових коштів для розвитку ТКС на зовнішньоторговельний оборот із сусідньою країною і ПІІ із сусідньої країни), а також розраховано інтегральний коефіцієнт (загальне усереднене значення показників R^2) соціально-економічного розвитку ТКС досліджуваних регіонів. За даними проведеного економетричного аналізу, інтегральний коефіцієнт соціально-економічного розвитку ТКС Львівсько-Підкарпатського транскордонного регіону за показниками десятирічного періоду 2013-2022 років виявився низьким і склав 0,18 (середнє значення R^2 показників транскордонної конвергенції становить 0,12, середнє значення R^2 показників впливу грантів 0,27). У той же час, аналогічний інтегральний коефіцієнт соціально-економічного розвитку ТКС Любусько-Бранденбурзького транскордонного регіону склав 0,57 (середнє значення R^2 показників транскордонної конвергенції 0,64, середнє значення R^2 показників впливу грантів 0,47). Попри те, що соціально-економічний розвиток транскордонних регіонів не є суто феноменом ТКС і не може бути пояснений тільки ним, дослідження доводить, що умовах ЄС може відбуватися ефективна транскордонна конвергенція показників соціально-економічного розвитку, і що втілення транскордонних проектів може мати позитивний ефект на зовнішньоторговельний оборот із сусідньою країною, у той час як в умовах ТКС України такого зв'язку не спостерігається.

Можна підсумувати, що Львівська область з Підкарпатським воєводством (і в цілому Україна з Польщею) мають значні перспективи розвитку та поглиблення ТКС, однак існують певні бар'єри, що гальмують ці процеси й потребують поступового та ґрунтового усунення. Між Польщею та Україною наразі існують суттєві диспропорції, пов'язані з адміністративними, правовими та економічними розбіжностями, які, у свою чергу, обмежують можливості розвитку співпраці та сприяння соціально-економічному розвитку транскордонних регіонів. Для поглиблення та підвищення соціально-економічної ефективності українсько-польського ТКС доцільно передбачити запровадження низки інструментів, спрямованих на подолання існуючих

бар'єрів та орієнтованих на максимальне використання потенціалу, наявного у цьому сегменті міжнародного співробітництва.

Література:

1. Павліха Н.В. Активізація транскордонного співробітництва міських поселень: монографія. Луцьк. 2019. – 212 с.
2. Про транскордонне співробітництво : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80).
3. Філософський енциклопедичний словник. Режим доступу: URL: <https://slovnuk.me/dict/fes>
4. Михальченко М. І., Горелов М. Є., Дергачов О. П. та ін. Політичні зміни в Україні в контексті трансформаційної і модернізаційної парадигм: порівняльний аналіз. *Сучасна українська політика: Аналітичні доповіді Ін-ту політич. і етнонац. дослід. ім. І. Ф. Кураса НАН України*. К. 2008. С. 7-88.
5. Зеленько Г.І. Україна і Польща: моделі політичної модернізації: автореф. дис. канд. політ. наук. Київ, 2001.
6. Городяненко В. Г. Соціологія: підручник. Київ, 2003.
7. Сурмін Ю. Необхідність, характер та зміст модернізації Української держави. *Вісник НАДУ*. 2008. № 2. С. 12.
8. Мельник А.Ф., Оболенський О.Ю., Васіна А.Ю. Державне управління. Київ : Знання. 2009. 582 с.
9. Євтушенко О.Н., Андріяш В.І. Державне управління (Основи теорії державного управління. Миколаїв. 2013. 268 с.
10. Lasswell H.D., McDougal M.S., Miller J.C. The Interpretation of international agreements and world public order: Principles of content and procedure. Dordrecht; Boston. 1994. 456 p.
11. Simon Herbert A. Administrative Behavior: a Study of Decision-Making Processes in Administrative Organizations (4th ed.). New York: Free Press, 1997.
12. March J., Richard M. Cyert. A Behavioral Theory of the Firm. Second edition. Wiley-Blackwell, 1992. 268 p.
13. Ковбасюк Ю. В., Романюк С. А., Оболенський О. Ю. Публічне управління: шляхи розвитку. *Матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 26 листоп. 2014 р.): у 2 т.* Київ. 2014. Т. 1. 150 с.
14. Писаренко Н.В. Інтернет-маркетинг як ефективний інструмент розвитку рекламного ринку та створення і просування бренду. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. 13 (27). С.536-550.
15. Хейвуд Э. Политология. Москва. 2005. 544 с.
16. Бакуменко В.Д., Князев В.М. Словник-довідник з державного управління. К. 2002. 228 с.
17. Лазор О.Д., Лазор О.Я., Лазар І.Г. Основи державного управління та місцевого самоврядування. Київ: Дакор, 2007. 312 с.
18. Мартиненко В.М. Інноваційна стратегія демократичного розвитку України: від місцевої демократії до демократичної держави: монографія. Харків: Константа, 2004. 225 с.
19. Оболенський О.Ю. Публічне управління: цивілізаційний тренд, наукова теорія і напрям освіти. *Публічне управління: шляхи розвитку : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю*. Київ, 26 листоп. 2014р. Київ: НАДУ, 2014. Т.1. 150 с. С. 3 – 10.

20. Оболенський О.Ю., С. Лукін. Публічне управління: публічна сфера, публічне право, і публічна політика – співвідношення понять. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2013. Вип 2 (17).
21. Оболенський О.Ю. Публічне управління та адміністрування як міждисциплінарні напрями науки і освіти. *Публічне управління та адміністрування: розвиток і впровадження : матеріали наук.- практ. конф. мол. учених за міжнар. участю*, Київ, 17 листопада 2016 р. Київ, 2016. 340 с.
22. Оболенський О.Ю. Провісники нового публічного управління. *Розвиток публічного адміністрування на засадах менеджменту: європейський контекст: матеріали наук.-практ. конф.*, Дніпропетровськ, 15-16 травня 2009 р. Д. 2009. С. 3-8.
23. Серьогін С.М. державний службовець у відносинах між владою і суспільством. Д. 2003. 456 с.
24. Тертичка В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні. Київ. 2002. 750 с.
25. Шаров Ю.П. Методологічні засади стратегічного планування в муніципальному менеджменті: дис. доктора наук з державного управління: 25.00.04. Д., 2002. 389 с.
26. Гусев В.О. Парадигма інституціонально-системного підходу в галузі знань «Публічне управління та адміністрування». *Інституціоналізація публічного управління в Україні в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних викликів : матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю*, Київ, 24 трав. 2019 р. : у 5 т. Київ. 2019. Т. 4. 96 с.
27. Атаманчук Г. В. Управление в жизнедеятельности людей (очерки проблем). Москва. 2008. 400 с.
28. Ларіна Р.Р., Владзимирський А.В., Балусва О.В. Державний механізм забезпечення інформатизації системи охорони здоров'я. Донецьк. 2008. 252 с.
29. Коротич О.Б. Державне управління регіональним розвитком країни: теоретико-методологічні засади. *Державне будівництво*. 2010. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2010_1_4 (дата звернення 05.08.2023).
30. Васильєва М.В., Vasilyeva M.R. Visual research and the problem of the visual object. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. 2019. Vol. 333. P. 656–660. URL: <https://www.atlantis-press.com/proceedings/hssnpp-19/125913476> (дата звернення 22.08.2023).
31. Авер'янов В., Андрійко О. Дискусійні питання законодавчого регулювання державної служби в Україні. *Вісник державної служби України*. 2005. № 3.
32. Авер'янов В. Ще раз про зміст і співвідношення понять «державне управління» і «виконавча влада»: полемічні нотатки. *Право України*. 2004. № 5. С. 113-116.
33. Бакуменко В.Д. Статті до базового підручника з державного управління. *Збірник вибраних наукових праць*. Ч.4. Київ. 2016. 265 с.
34. Бакуменко В.Д., Надолішній П.І. Теоретичні та організаційні засади державного управління. Київ. 2003. 210 с.
35. Бакуменко В. Д., Бондар І.С., Горник В. Г., Шпачук В. В. Особливості публічного управління та адміністрування. Київ : КНУКіМ, 2016. 167 с.
36. Рубцов В.П., Перинська Н.І. Державне управління та державні установи Київ. 2008. 439 с.
37. Сурмін Ю.П. Методологія галузі науки «Державне управління». Київ. 2012. 372 с.
38. Борщевський В. В., Засадко В. В., Матвєєв Є. Е. Західний регіон України в умовах воєнного стану: управління ендегенним потенціалом розвитку в контексті адаптації до інституційних стандартів ЄС. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. пр.* 2022. Вип. 2(154). С. 3-8.

References:

1. Pavlikha N. A. (2019) Transkordonnoho spivrobitnytva misjkykh poselenj: monohrafiija [Activation of cross-border cooperation of urban settlements]. Lucjk S.212
2. Pro transkordonne spivrobitnytvo [About cross-border cooperation]. Zakon Ukrainy vid 29.06.2004 r. 1906-IV.. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80).
3. Filososfsjkyj encyklopedychnyj slovnyk [Philosophical encyclopedic dictionary]. URL: <https://slovnyk.me/dict/fes>
4. Mykhaljchenko M. I., Ghorjelov M. Je., Derghachov O. P.(2008). Politychni zminy v Ukraini v konteksti transformacijnoji i modernizacijnoji paradyghm: porivnjalnyj analiz [Political changes in Ukraine in the context of transformational and modernization paradigms: a comparative analysis]. *Suchasna ukrajinsjka polityka: Analitychni dopovidi In-tu politych. i etnonac. doslid. im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy - Modern Ukrainian politics: Analytical reports of the Institute of Politics. and ethnonational experiment. named after I. F. Kuras NAS of Ukraine.* K. S. 7-88.
5. Zelenjko Gh.I. (2001). Ukrajina i Poljszha: modeli politychnoji modernizaciji: avtofef. dys. kand. polit. nauk. [Ukraine and Poland: models of political modernization Ukraine and Poland: models of political modernization]. K.
6. Ghorodjanenko V. Gh. (2003). Sociologhija [Sociology]. K.
7. Surmin Ju. (2008). Neobkhdnistj, kharakter ta zmist modernizaciji Ukrajinsjkoji derzhavy [The necessity, nature and content of the modernization of the Ukrainian state]. Visnyk NADU - Bulletin of NADU. 2. S. 12.
8. A.F. Meljnyk, O.Ju. Obolensjkyj (2009). Derzhavne upravlinnja [Activation of cross-border cooperation of urban settlements]. K. 582 s.
9. Jevtushenko O.N., Andrijash V.I. (2013). Derzhavne upravlinnja (Osnovy teoriji derzhavnogho upravlinnja) [Public administration (Fundamentals of the theory of public administration)]. M. 268 s.
10. Lasswell H.D., McDougal M.S., Miller J.C. (1994). The Interpretation of international agreements and world public order: Principles of content and procedure. 456 s.
11. Simon Herbert A. (1997). Administrative Behavior: a Study of Decision-Making Processes in Administrative Organizations. (4th ed.). New York.
12. March J., Richard M. Cyert. ABehavioral (1992). Theory of the Firm. Second edition. 268 p.
13. Ju. V. Kovbasjuk, S. A. Romanjuk, O. Ju. Obolensjkiy. (2014). Publichne upravlinnja: shljakhy rozvytku [Public administration: ways of development]. materialy nauk.-prakt. konf. za mizhnar. Uchastjuv - Scientific and practical materials. conf. for international participation. (Kyjiv, 26 lystop. 2014 r.). T. 1. 150 s.
14. Pysarenko N.V. (2023). Internet-marketynh yak efektyvnyi instrument rozvytku reklamnoho rynku ta stvorennia i prosuvannia brendu [Internet marketing as an effective tool for the development of the advertising market and the creation and promotion of the brand]. Naukovi innovatsii taпередovi tekhnolohii - Scientific innovations and advanced technologies. 13 (27). P.536-550.
15. Khejvud Э. (2005). Polytologyja [Political science]. M. 544 s.
16. Bakumenko V.D., Knjazjev V.M. (2002). Slovnyk-dovidnyk z derzhavnogho upravlinnja [Dictionary-handbook on public administration]. Kyjiv. 228 s.
17. Lazor O.D., Lazor O.Ja., Lazar I.Gh. (2007). Osnovy derzhavnogho upravlinnja ta miscevogho samovrjaduvannja [Basics of state administration and local self-government]. Kyjiv. 312 s.

18. Martynenko V.M. (2004). Innovacijna strateghija demokratychnogho rozvytku Ukrainy: vid miscevoji demokratiji do demokratychnoji derzhavy [Innovative strategy of democratic development of Ukraine: from local democracy to a democratic state]. Kharkiv. 225 s.
19. Obolenskyj O.Ju. (2014). Publichne upravlinnja: cyvilizacijnyj trend, naukova teorija i naprjam osvity [Public administration: civilizational trend, scientific theory and direction of education]. Publichne upravlinnja: shljakhy rozvytku : materialy nauk.-prakt. konf. za mizhnar. Uchastju - Public administration: ways of development: scientific and practical materials. conf. for international Participation. Kyjiv, 26 lystop. 2014r. T.1. 150 s.
20. Obolenskyj O.Ju., S. Lukin. (2013). Publichne upravlinnja: publichna sfera, publichne pravo, i publichna polityka – spivvidnoshennja ponjatj [Public administration: public sphere, public law, and public policy - the relationship of concepts]. Derzhavne upravlinnja ta misceve samovrjaduvannja - State administration and local self-government. Vyp 2 (17).
21. Obolenskyj O.Ju. (2016). Publichne upravlinnja ta administruvannja jak mizhdyscyplinarni naprjamy nauky i osvity [Public management and administration as interdisciplinary areas of science and education]. Publichne upravlinnja ta administruvannja: rozvytok i vprovadzhennja : materialy nauk.- prakt. konf. mol. uchenykh za mizhnar. Uchastju - Public management and administration: development and implementation: scientific and practical materials. conf. minor scientists for international participation. Kyjiv, 17 lystopada 2016 r. Kyjiv. 340 s.
22. Obolenskyj O.Ju. (2009). Provisnyky novogho publichnogho upravlinnja [Harbingers of the new public administration]. Rozvytok publichnogho administruvannja na zasadakh menedzhmentu: jevropejskyj kontekst materialy nauk.-prakt. konf., Dnipropetrovsk, 15-16 travnja 2009 r. - Development of public administration on the basis of management: European context: materials of science and practice. conference, Dnipropetrovsk, May 15-16, 2009. D. S. 3-8.
23. Serjoghin S.M. (2003). Derzhavnyj sluzhbovecj u vidnosynakh mizh vladoju i suspiljstvom [Civil servant in relations between the government and society]. D. 456 s.
24. Tertychka V. (2002). Derzhavna polityka: analiz ta zdijsnennja v Ukraini [State policy: analysis and implementation in Ukraine]. Kyjiv. 750 s.
25. Sharov Ju.P. (2002). Metodologichni zasady strateghichnogho planuvannja v municypalnomu menedzhmenti dys. doktora nauk z derzhavnogho upravlinnja: 25.00.04. [Methodological principles of strategic planning in municipal management: thesis. doctor of sciences in public administration: 25.00.04.]. D. 389 s.
26. Ghusjev V.O. (2019). Paradyghma instytucijalno-systemnogho pidkrodu v ghaluzi znanj «Publichne upravlinnja ta administruvannja» [The paradigm of the institutional and systemic approach in the field of knowledge "Public management and administration"]. Instytucionalizacija publichnogho upravlinnja v Ukraini v umovakh jevrintegracijnykh ta ghalobalizacijnykh vyklykiv materialy shhorich. Vseukr. nauk.-prakt. konf. za mizhnar. Uchastju - Institutionalization of public administration in Ukraine under the conditions of European integration and globalization challenges: materials every year. All-Ukrainian science and practice conf. for international participation. Kyjiv. T. 4. 96 s.
27. Atamanchuk Gh. V. (2008). Upravlenye v zhyznedejateljnosti ljudej (oчерky problem). [Management of people's lives (outlines of problems)]. Moskva. 400 s.
28. Larina R.R., Vladzomyrskyj A.V., Balujeva O.V. (2008). Derzhavnyj mekhanizm zabezpechennja informatyzaciji systemy okhorony zdorov'ja [The state mechanism for ensuring the informatization of the health care system]. Donecjk. 252 s.
29. Korotych O.B. (2010). Derzhavne upravlinnja reghionalnym rozvytkom krajiny: teoretyko-metodologichni zasady. [State management of the country's regional development: theoretical and methodological principles.]. Derzhavne budivnytvo - State construction. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2010_1_4

30. Vasyljjeva M.V., Vasilyeva M.R. (2019). Visual research and the problem of the visual object. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. Vol. 333. P. 656–660. URL: <https://www.atlantis-press.com/proceedings/hssnpp-19/>
31. Aver'janov V., Andrijko O. (2005). Dyskusijni pytannja zakonodavchogho reghuljuvannja derzhavnoji sluzhby v Ukraini. [Discussion issues of legislative regulation of civil service in Ukraine]. *Visnyk derzhavnoji sluzhby Ukrainy - Bulletin of the State Service of Ukraine*. 2005. 3.
32. Aver'janov V. (2004). Shhe raz pro zmist i spivvidnoshennja ponjatj «derzhavne upravlinnja» i «vykonavcha vlada»: polemichni notatky [Once again about the meaning and relationship of the concepts "state administration" and "executive power": polemical notes]. *Pravo Ukrainy - Law of Ukraine*. 2004. 5. S. 113-116.
33. Bakumenko V.D. (2016). Statti do bazovogho pidruchnyka z derzhavnogho upravlinnja [Articles for a basic textbook on public administration]. *Zbirnyk vybranykh naukovykh pracj - Articles for a basic textbook on public administration*. Ch.4. Kyjiv. 265 s.
34. Bakumenko V.D., Nadolishnij P.I. (2003). Teoretychni ta orghanizacijni zasady derzhavnogho upravlinnja [Теоретичні та організаційні засади державного управління]. Kyjiv. 210 s.
35. Bakumenko V. D., Bondar I.S., Ghornyk V. Gh., Shpachuk V. V. (2016). Osoblyvosti publicnogo upravlinnja ta administruvannja [Peculiarities of public management and administration]. Kyjiv. 167 s.
36. Rubcov V.P., Perynsjka N.I. (2008). *Derzhavne upravlinnja ta derzhavni ustanovy* Kyjiv [State administration and state institutions]. 439 s.
37. Surmin Ju.P. (2012). Metodologhija ghaluzi nauky «Derzhavne upravlinnja» [Methodology of the field of science "Public administration"]. Kyjiv. 372 s.
38. Borshhevsjkyj V. V., Zasadko V. V., Matvjejev Je. E. (2022). Zakhidnyj reghion Ukrainy v umovakh vojennogho stanu: upravlinnja endoghennym potencialom rozvytku v konteksti adaptaciji do instytucijnykh standartiv JeS. [Akhed region of Ukraine under martial law: management of endogenous development potential in the context of adaptation to EU institutional standards]. *Socialjno-ekonomichni problemy suchasnogho periodu Ukrainy zb. nauk. pr. - Socio-economic problems of the modern period of Ukraine: coll. of science Ave*. Vyp. 2(154). S. 3-8.